

**Quickscan en Advies
Archeologie Boxtel- EVZ
Sparrenrijk / Kampina**

**Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ
Sparrendijk/Kampina
(gem. Boxtel)**

Quickscan en Advies
Archeologie
Boxtel-EVZ Sparrenrijk/Kampina
gemeente Boxtel

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Projectnummer: P12174
Datum: 09 oktober 2012
Plan: aanleg Ecologische VerbindingsZone Sparrenrijk/Kampina
Opp. plangebied: ca. 6 ha (projectplan Ecologische verbindingzone)
Opp. ingreep: De omvang van een poel bedraagt circa 1.230 m²
RO-procedure: aanvraag omgevingsvergunning.
Opsteller: drs. M. van der Weele en drs. F.P. Kortlang, ArchAeO, Eindhoven
Aanvrager: dhr. H. Hoppenbrouwers (gem. Boxtel)

Projectplan

De Ecologische VerbindingsZone (EVZ) is een uitvoeringsproject van het gemeentelijk Landschap OntwikkelingsPlan (LOP) dat in juli 2008 door de gemeente Boxtel is vastgesteld. Binnen de EVZ is er sprake van een EVZ+ Sparrenrijk-Kampina. Het doel van deze EVZ+, die het landgoederen- en bosgebied van *Sparrenrijk* via het stroomgebied van de Essche Stroom en de Kleine Aa gaat verbinden met de *Kampina*, is het vergroten van het leefgebied van de diverse dier- en plantensoorten en de instandhouding daarvan. De gemeente legt de EVZ+ aan tot de aansluiting met het beekdal van de Kleine Aa.

De EVZ+ wordt aangelegd volgens het model "kleinschalig" landschap met bouwstenen als natte en droge landschapselementen. Landbouw, bewoning en recreatie maken deel uit van het kleinschalige landschap. De natte en droge EVZ+ Sparrenrijk-Kampina bestaat uit twee componenten: een corridor van minimaal 10 meter breed én een landschapszone.

Uitgangspunt is dat er enkele grote 'stapstenen' worden gerealiseerd, aangevuld met een combinatie van bestaande landschapselementen als houtwallen, droge en natte slootkanten en bosjes. Daar waar mogelijk zullen door middel van aankoop en perceelruil tevens een zone worden ingericht met houtwallen, bloemrijk grasland, poelen, struwelen en bosjes.¹

Ligging

Ruwweg ligt het plangebied tussen de twee spoorwegen: Boxtel – 's-Hertogenbosch aan de oostzijde en Boxtel – Tilburg aan de zuidzijde. Aan de westzijde wordt het plangebied begrensd door de Kleine Aa en aan de noordzijde langs de gemeentegrens (fig. 1 en 2).

Huidige situatie²

Het gebied heeft een landelijk en afwisselend karakter en ligt nu grotendeels in het verkavelde middengebied. Er zijn veel overgangen van nat naar droog. Er is lintbebouwing aanwezig, waarbij de woningen/boerderijen op grote afstand van elkaar staan. Het huidige gebruik is boomteelt, weide, (maïs)akkers en populierenproductiebos. Enkele percelen zijn de laatste jaren omgevormd naar natuurpercelen. Langs de EVZ+ ligt bijna overal een verharde weg of zandpad.

¹ Grotendeels overgenomen uit Heling 2009.

² Situatie ten tijde van opstellen Projectplan (Heling 2009).

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Geplande ingrepen

De uitwerking betreft de verbinding van twee natuurgebieden. De maatregelen bestaan uit het aanleggen van bosjes (mogelijk hakhout) en houtwallen, bloemrijke graslanden, vochtig schraalgrasland, struweel, mantel- en zoombegroeiing, dassentunnels, een ecoduiker, het aanbrengen van rasters, de aanleg van poelen, een laarzenpad en de inrichting van een ecoknoop (gebied waar de overgang van droge naar natte zone plaatsvindt).

Vooralsnog is het onduidelijk wat de omvang, diepte en locatie van de meeste bodemingrepen bij deze plannen zullen zijn.

Voor de poelen is bekend dat deze tot maximaal 2 meter beneden maaiveld onder talud worden uitgegraven.³ De omvang van een poel bedraagt circa 1.230 m².⁴

De overige werkzaamheden die uitgevoerd gaan worden, betreffen ondiepe grondbewerkingen zoals ploegen en/of frezen ter voorbereiding van inzaaien of het aanplanten van bosplantsoen en enkele bomen. Voorts worden er nog enkele faunapassages (buizen) onder wegen door gelegd. Voor het aanbrengen van een raster zullen palen in de grond worden geplaatst die naar schatting 50 cm diep de grond ingaan.⁵

Aardkundige situatie

Geo(morfo)logie

De ondergrond van het plangebied maakt deel uit van een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden. Allen deelgebied B is gelegen op een dekzandrug. De dekzandafzettingen worden gerekend tot de Formatie van Boxtel (fig. 8).

Deelgebied	Code	Verklaring
A, C - E	2M10	Relatief laaggelegen vlakte van ten dele verspoelde dekzanden en löss.
B	3K14	Dekzandrug, al dan niet met oud-bouwlanddek.

Bodem

In bodemkundig opzicht bestaat het plangebied voornamelijk uit beekeerdgronden en laarpodzolgronden (deelgebieden A, C-E). De enkeerdgronden (deelgebied B) zijn ontstaan op de hoger gelegen dekzandruggen (fig. 9). Het plangebied heeft grotendeels grondwatertrap III en V; alleen deelgebied B kent een grondwatertrap VI. Dit betekent dat het gemiddelde grondwaterniveau daar vrij laag is en was.

Deelgebied	Code	Verklaring
A, C - E	pZg23	Beekeerdgronden; lemig fijn zand
B	zEZ21	Hoge zwarte enkeerdgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand
C, D, E	cHn21	Laarpodzolgronden; leemarm en zwak lemig fijn zand

³ Schriftelijke mededeling dhr. H. Hoppenbrouwers.

⁴ Heling 2009.

⁵ Schriftelijke mededeling dhr. H. Hoppenbrouwers.

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Historische gegevens

Historische kaarten

De historische kaarten geven een goed beeld van het (cultuur)landschap zoals dat er sinds de Late Middeleeuwen heeft uitgezien.

De kleinschalige akkers met blokvormige, natte graslanden bepaalden samen met de tamelijk geconcentreerde percelen heide en bos de stoffering van het cultuurlandschap.

Op de gedetailleerde historische topografische kaart (Bonnekaart van omstreeks 1912) maakt het plangebied deel uit van een van oorsprong vochtig heidegebied. Zoals op de historische kaart verder is te zien, ligt het plangebied aan de rand van het heidegebied, op de overgang van een hoger gelegen gebied naar het lager gelegen beekdal van Kleine Aa en Essche Stroom. Aansluitend aan het heidegebied waren in 1912 nog vele kleine percelen met kavelgrensbeplantingen omgeven. De nattere percelen waren in gebruik als grasland en de drogere percelen als akkerland. De wegen liggen als dijkes in het landschap en zullen tevens gediend hebben om het hoge water van de Essche Stroom en de Kleine Aa in de winterperiode tegen te houden.

Uit een vergelijk van de historisch-topografische kaarten van achtereenvolgens 1956, 1967 en 1988 kan een aantal veranderingen worden waargenomen: Tot in de jaren zestig van de vorige eeuw waren veel kavels nog omgeven door kavelgrensbeplantingen. Pas de afgelopen veertig jaar heeft een perceelsvergroting plaatsgevonden. Het aantal percelen dat in gebruik is als grasland neemt ten opzichte van het akkerland geleidelijk aan toe.

Archeologische informatie

Uit het plangebied zijn twee onderzoeksmeldingen bekend (fig. 7). Een onderzoeksmelding betreft het in 2008 door bureau *Geological* uitgevoerde bureauonderzoek in het plangebied (OM-nr.: 26.090; deelgebied A). Op grond van de verzamelde archeologische gegevens, gecombineerd met historische gegevens, kan volgens *Geological* de verwachting voor bewoningssporen uit de Late-Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd als middelhoog gesteld worden. Op basis van archeologische waarnemingen in de omgeving, gecombineerd met geomorfologische en bodemkundige data kan de verwachting voor bewoningssporen uit de Romeinse Tijd en uit de Prehistorie op middelhoog tot hoog worden gesteld.

De andere onderzoeksmelding heeft betrekking op het in 2008 door RAAP uitgevoerd bureauonderzoek met veldtoets (OM-nr.: 30.502; deelgebied D). Behalve een hoge verwachting voor jagers-verzamelaars binnen een straal van een voormalig ven, is aan het gehele plangebied een lage archeologische verwachting toegekend. Men plaatst de kanttekening dat in de delen van het plangebied waar vindplaatsen van jager-verzamelaars aan het oppervlak worden verwacht (veldpodzol- en beekkeerdgronden), is de kans groot dat deze door ploegen grotendeels verstoord/vernietigd zijn. Op basis van de veldinspectie kon hierover geen uitsluitsel worden gegeven.

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

In 2011 is door RAAP is een archeologische kaart opgesteld voor de gemeente Boxtel. Hierbij zijn alle beschikbare archeologische gegevens geëvalueerd. Uit de evaluatie van de archeologische verwachtingskaarten (fig.4-6) blijkt dat in feite alleen deelgebied A en deelgebied B respectievelijk een middelhoge en hoge archeologische verwachting hebben. Deelgebied A heeft een middelhoge archeologische verwachting voor natte landschappen; deelgebied B een hoge verwachting voor landbouwers. Wat opvalt is dat de hoge archeologische verwachting voor jagers-verzamelaars voor deelgebied D is bijgesteld naar laag (ten opzichte van het eerder door RAAP uitgevoerde onderzoek).

De gemeentelijke archeologische beleidskaart is afgeleid van de voornoemde verwachtingenkaart. De beleidskaart en het daarmee samenhangende archeologiebeleid worden naar verwachting eind 2012 door de gemeenteraad vastgesteld. Het plangebied ligt in een zone met verschillende archeologische verwachtingen (fig. 11). Deelgebied A ligt voor het overgrote deel binnen een zone van categorie 5 (middelhoge verwachting); alleen de zuidoostelijke rand ligt in een zone van categorie 4 (hoge verwachting). Voor deze categorie geldt beleidsmatig een onderzoeksplicht bij planinitiatieven met een verstoringsdiepte van meer dan 40 cm en een verstoringsoppervlak van meer dan 2.500 m². Deelgebied B ligt in een zone met categorie 4. Voor deze categorie geldt een onderzoeksplicht bij een ontwikkeling met een verstoringsdiepte van meer dan 40 cm en een verstoringsoppervlak van meer dan 250 m². De deelgebieden C, D en E liggen alle in een zone van categorie 6 (lage verwachting). Hiervoor geldt geen onderzoeksplicht.

Evaluatie en samenvatting

In verband met de aanleg van de Ecologische VerbindingsZone Sparrenrijk/Kampina zal het onderhavige gebied opnieuw ingericht worden. De geplande ingrepen gaan gepaard met het nodige grondverzet. De ingrepen in de bodem kunnen consequenties hebben voor het op sommige plaatsen te verwachten archeologische bodemarchief.

Het plangebied ligt centraal in het Brabantse dekzandlandschap, op een vlakte van ten dele verspoelde dekzanden (deelgebied A, C-E) en een dekzandrug (deelgebied B). Het betreft een behoorlijk vlak gebied dat ten opzichte van de zuidelijker gelegen gronden relatief laag ligt. Volgens de bodemkaart komen in het plangebied verschillende bodemtypen voor. Laarpodzolgronden en beekeerdgronden voor de deelgebieden A en C-E. Deze gronden zijn matig tot slecht ontwaterd (grondwatertrap III* en V*). Deelgebied B is gekarteerd als een zwarte enkeerdgrond met een grondwatertrap VI, wat betekent dat het redelijk tot goed is ontwaterd.

Over de oudste geschiedenis van de omgeving van het plangebied is weinig bekend. Uit een gebied met een straal van 500 m rond het plangebied staan nauwelijks archeologische vondsten geregistreerd. Ook zijn uit het plangebied geen andere cultuurhistorische relictten bekend.

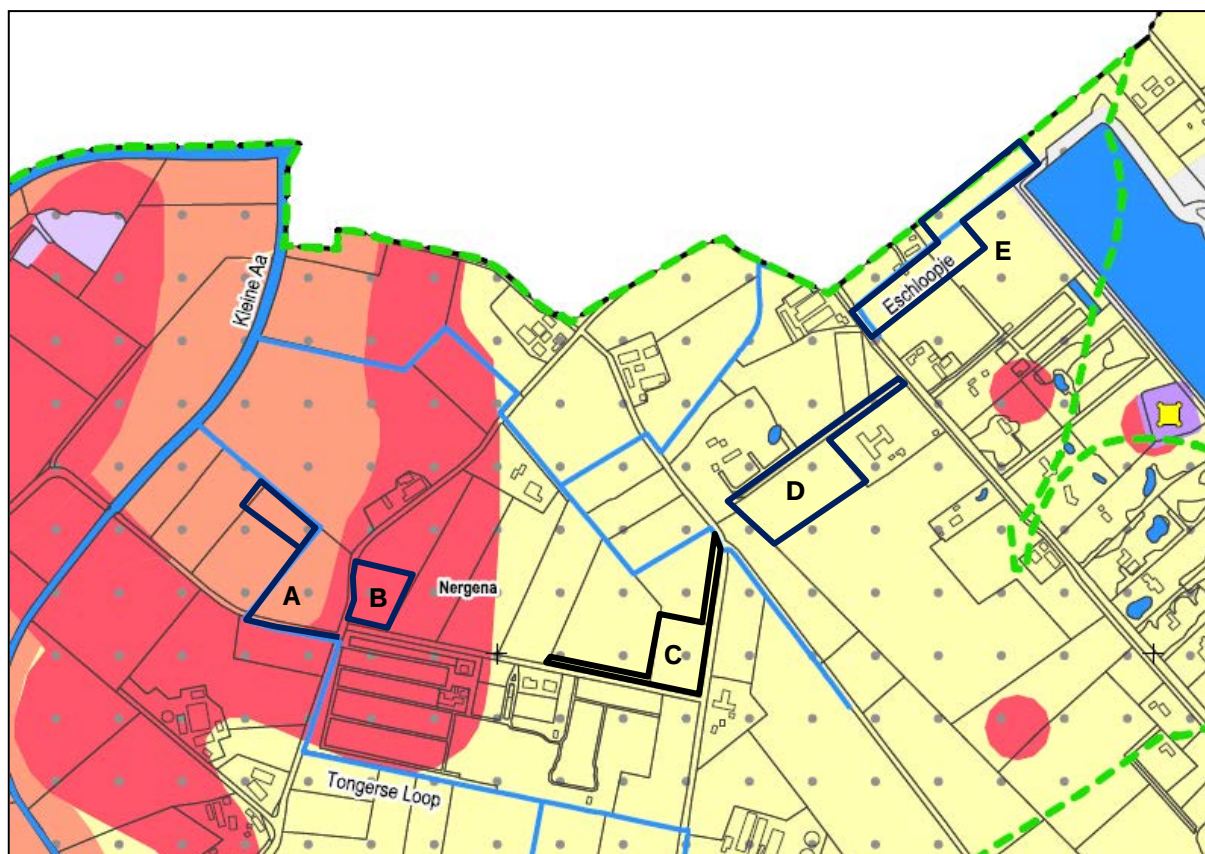
Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Op basis van de oudste historische kaarten van het plangebied is op te maken dat het plangebied en zijn omgeving bestond uit relatief nat heidegebied dat relatief laat in cultuur is gebracht.

Het grootste deel van het plangebied waarschijnlijk altijd zo nat geweest dat het daardoor geen geschikte vestigingsplaats was voor gemeenschappen van jagers-verzamelaars en landbouwers. Een uitzondering daarop vormt deelgebied B. Vanwege de ligging op een hoger gelegen dekzandrug had deze locatie gunstiger vestigingscondities.

Van het (nattere) beekdal van de Kleine Aa wordt aangenomen dat er specifieke archeologische datasets kunnen voorkomen. Een belangrijke notie bij dit soort archeologie is dat de te verwachten fenomenen zich ruimtelijk manifesteren als vrij bescheiden puntlocaties (bijv. Restanten van voorden, bruggen, sluizen, fuiken, visweren of plaatsen van rituele depositie) of als fenomenen die zich meer als lijnelement kenmerken (bijv. perceleringssystemen, wegen en dammen, gegraven molentakken, winningszones van grondstoffen, stortzones van (nederzettings-) afval). Veelal worden dergelijke resten met name aangetroffen op plaatsen waar oudere doorgaande wegen het beekdal kruis(t)en of daar waar de beekdalen smaller werden. Daar waar de Helweg de kleine Aa doorkruist (figuur 10) vormt een dergelijke zone met een verhoogde kans. Voor deelgebied A zijn hiervoor geen concrete aanwijzingen, maar dergelijke vondsten kunnen niet geheel worden uitgesloten.

Advieskaart

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Advies (zie ook advieskaar p 7.)

Uit de quickscan komt naar voren dat deelgebied B is gesitueerd op een wat hoger en droger gelegen dekzandrug. Dergelijke locaties waren vanaf de late prehistorie aantrekkelijke vestigingsplaatsen voor landbouwende gemeenschappen, maar ook prehistorische, rondtrekkende jagers/verzamelaars kunnen gebruik hebben gemaakt van dergelijke hoogten nabij het beekdal.

Vanwege de hoge verwachting voor archeologische resten, wordt geadviseerd om de aanleg van de (padden)poel in deelgebied B door middel van een archeologische begeleiding tijdens de werkzaamheden te laten onderzoeken. Dit dient conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.2) te gebeuren. Voor het onderzoek dient een archeologisch Programma van Eisen te worden opgesteld. Het onderzoek dient te worden uitgevoerd door een archeologisch bureau met een opgravingsvergunning.

Voor deelgebied A geldt dat de kans op het aantreffen van archeologische resten door de relatief natte omstandigheden voor alle perioden laag is. Ook 'natte context archeologie' hoeft binnen het plangebied in principe niet verwacht te worden, vanwege de aanzienlijke afstand tot de historische weg of overgangen.

Gezien de lage verwachting in deelgebieden A, C, D, E, adviseert ArchAeO de gemeente Boxtel de bodemingrepen in het kader van de EvZ toe te staan zonder nader archeologisch onderzoek. De middelhoge verwachting blijft in deelgebied A beleidsmatig evenwel gehandhaafd.

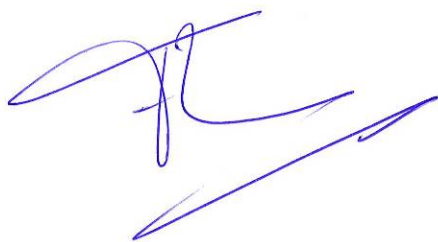
Literatuur

- Coenen, J., 2004: *Baanderheren, boeren en burgers. Een overzicht van de geschiedenis van Boxtel, Liempde en Gemonde*, Boxtel.
- Heling, H., 2009: *Projectplan Ecologische Verbindingszone EVZ+Sparrenrijk Kampina*, Boxtel.
- Kluiving, S.J., 2008: *Archeologisch bureauonderzoek, locatie EVZ Dennendreef, Boxtel (gemeente Boxtel)*, Delft (GEO-LOGICAL-reeks 18).
- Peeters, M.M., 2008: *Plangebied EVZ Sparrenrijk-Kampina, gemeente Boxtel; archeologisch vooronderzoek: een bureauonderzoek*, Weert (RAAP-NOTITIE 2954).
- Roymans, J.A.M. / M.M. Peeters / M.A.H. Lipsch, 2011: *Boextel binnen en buiten den Bruggen; archeologie en cultuurhistorie in de gemeente Boxtel. Deelrapport I: toelichting op de archeologische verwachtingskaart en de cultuurhistorische waardenkaart*, Weesp (RAAP-rapport 2142).
- Roymans, J.A.M. / M.M. Peeters / M.A.H. Lipsch, 2011: *Boextel binnen en buiten den Bruggen; archeologie en cultuurhistorie in de gemeente Boxtel. Deelrapport II: Beleidsadviezen bij de archeologische verwachtingskaart en de cultuurhistorische waardenkaart*, Weesp (RAAP-rapport 2142).

**Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ
Sparrendijk / Kampina
(gem. Boxtel)**

**Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ
Sparrendijk / Kampina
(gem. Boxtel)**

Eindhoven, 09-10-2012

*drs. Fokko P. Kortlang
senior adviseur archeologie*

*ArchAeO BV Archeologische Advisering en Ondersteuning
Rapenburglaan 9
5654 AP Eindhoven*

*tel. 040-2519270 / 06-22505236
email: advies@archaeo.nl
website: www.archaeo.nl*

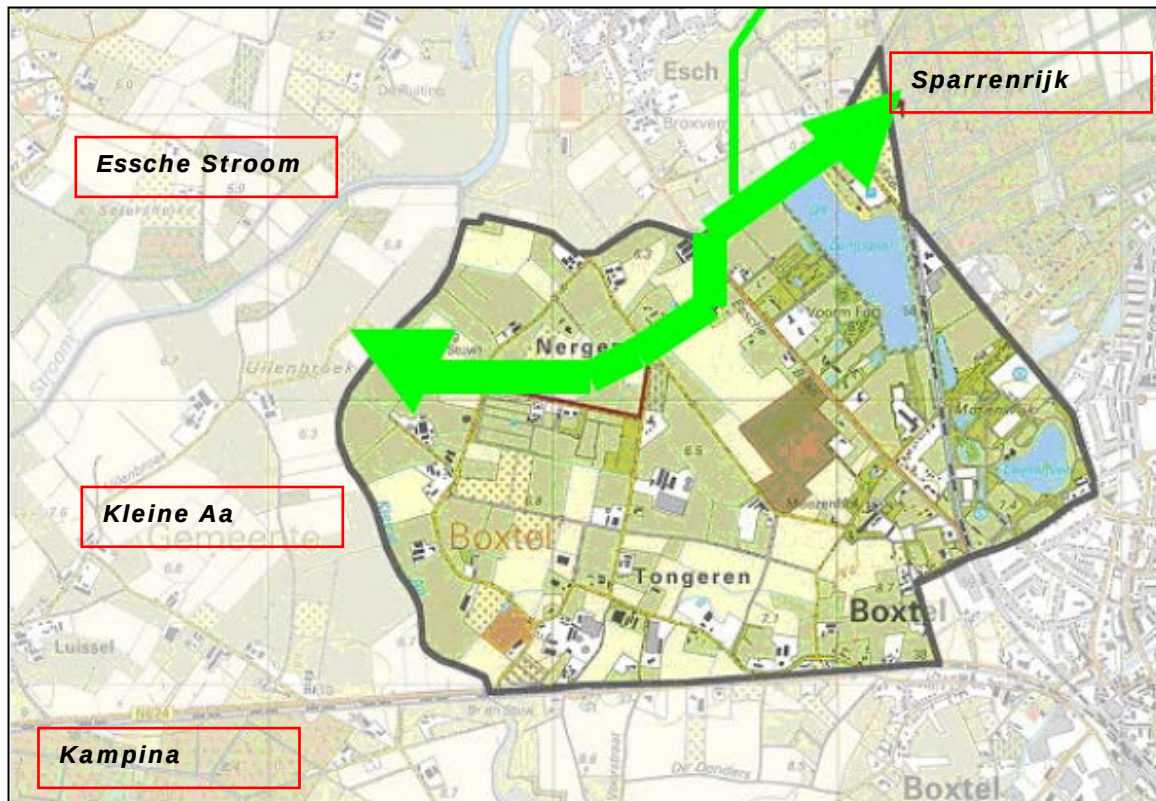
Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Figuur 1. Het plangebied op een luchtfoto (*bron: Google Earth*).

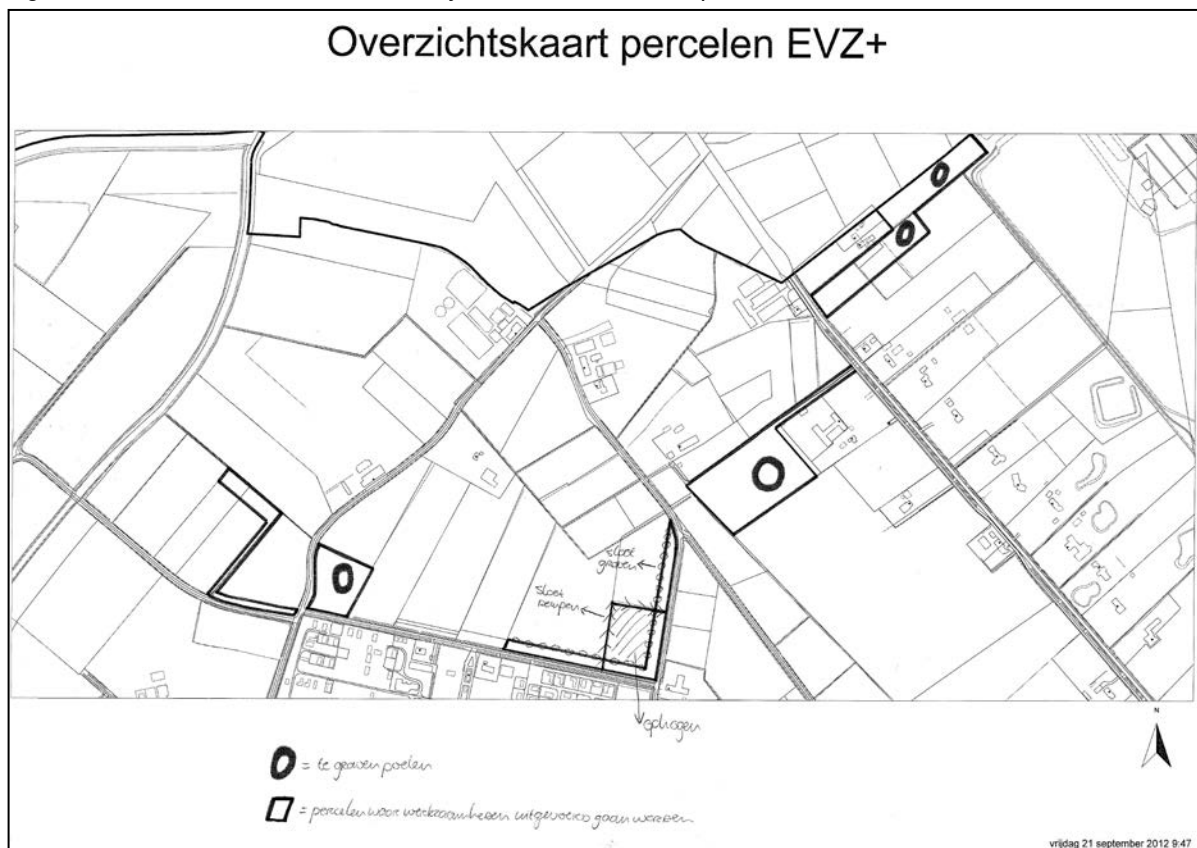

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk/Kampina (gem. Boxtel)

Figuur 2. Uitsnede van de topografische kaart met globale ligging EVZ+ (naar Heling 2009).

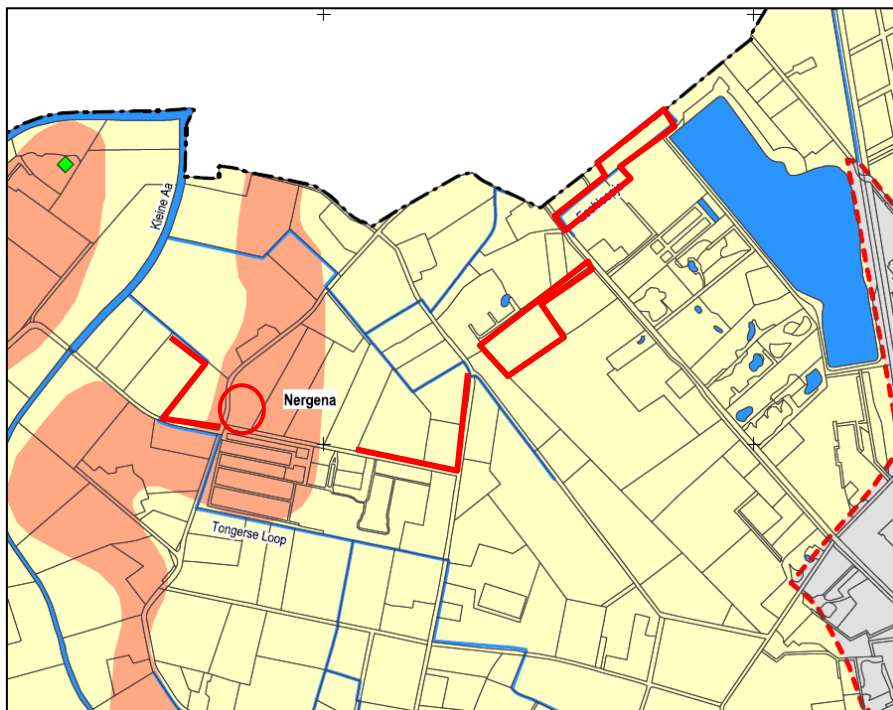

Figuur 3. Overzichtskarta van de bij de EVZ betrokken percelen.

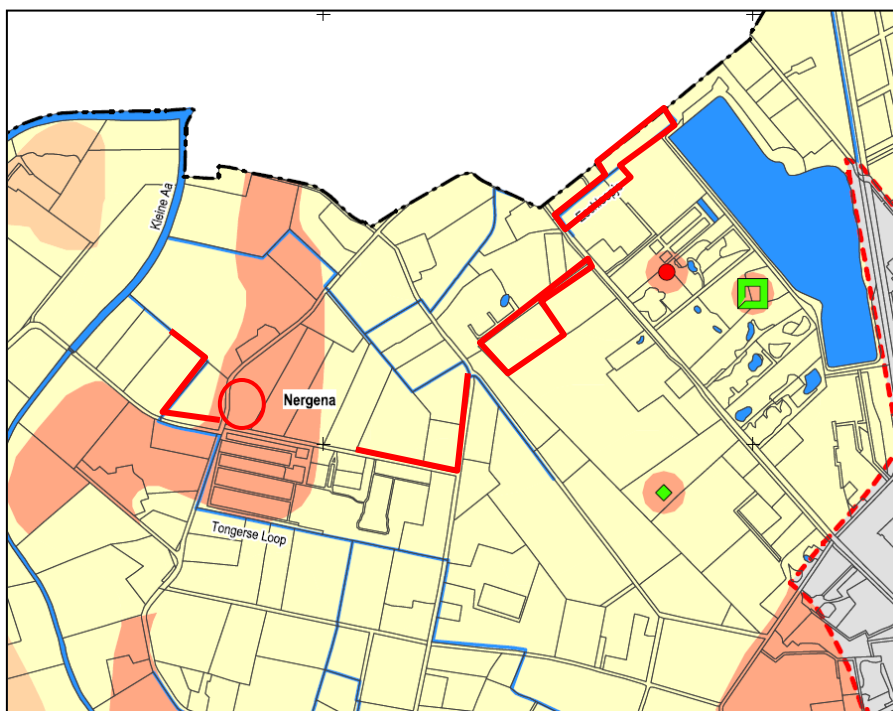

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Figuur 4. Archeologische verwachtingskaart voor jager-verzamelaars van het plangebied (rood omlijnd) en zijn omgeving (bron: RAAP-rapport 2142, kaartbijlage I-4, schaal 1:15.000).

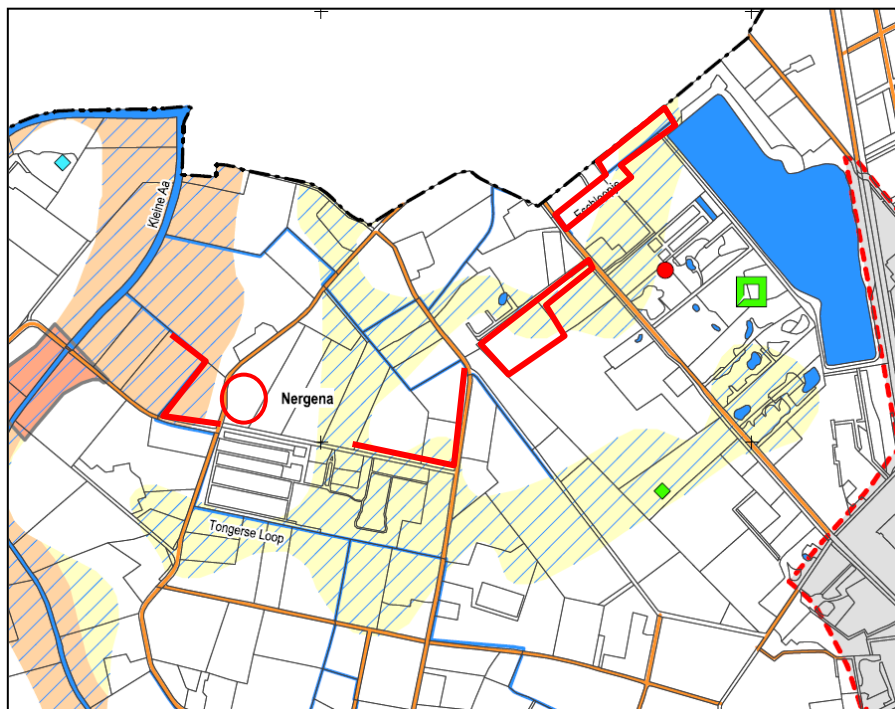

Figuur 5. Archeologische verwachtingskaart voor landbouwers (bron: RAAP-rapport 2142, kaartbijlage I-5, schaal 1:15.000).

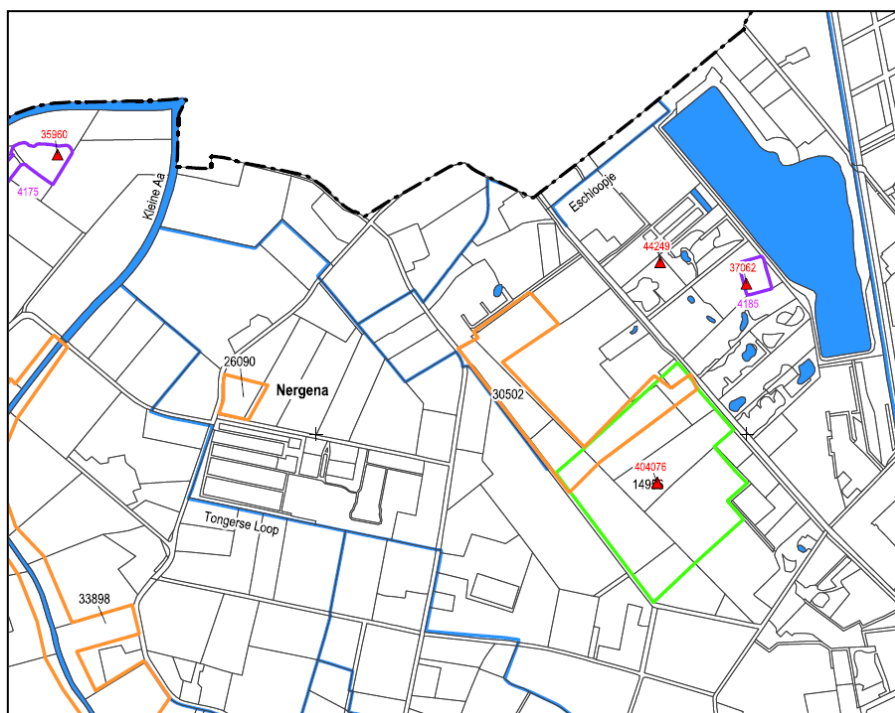

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Figuur 6. Archeologische verwachtingskaart voor natte landschappen (bron: RAAP-rapport 2142, kaartbijlage I-6, schaal 1:15.000).

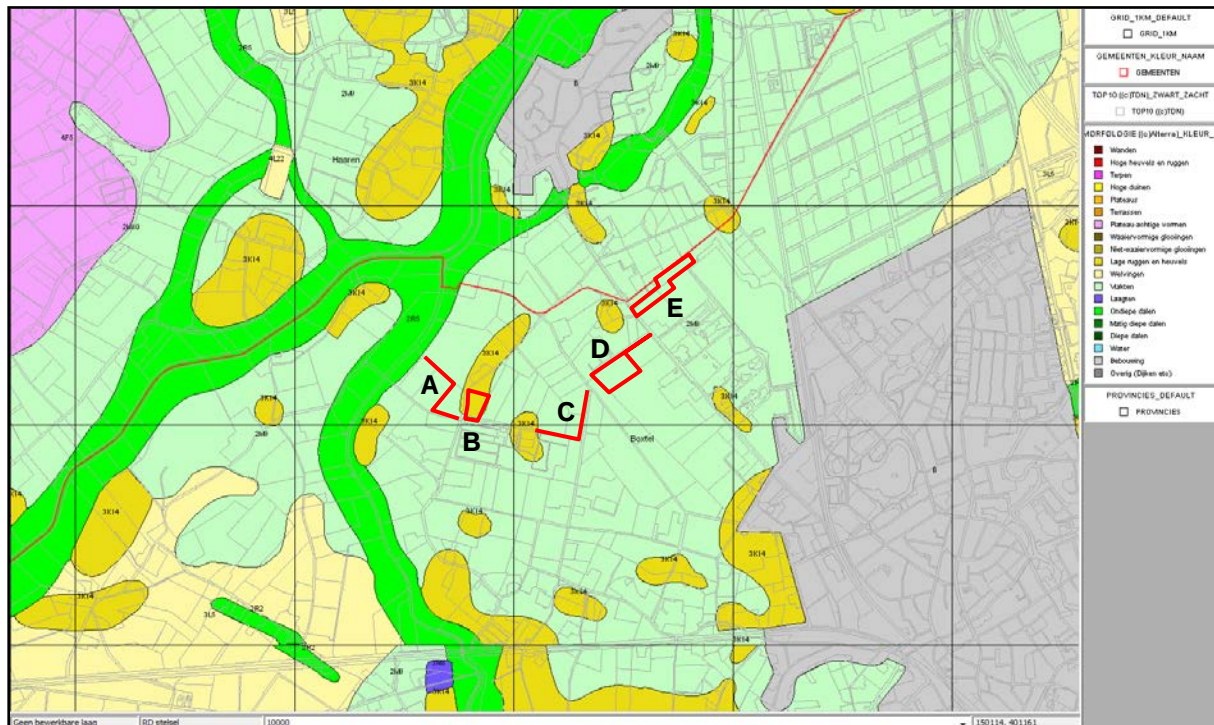

Figuur 7. Archeologische vindplaatsen, monumenten, onderzoeksmeldingen en gemeentelijke aandachtsgebieden (bron: RAAP-rapport 2142, kaartbijlage I-1, schaal 1:15.000).

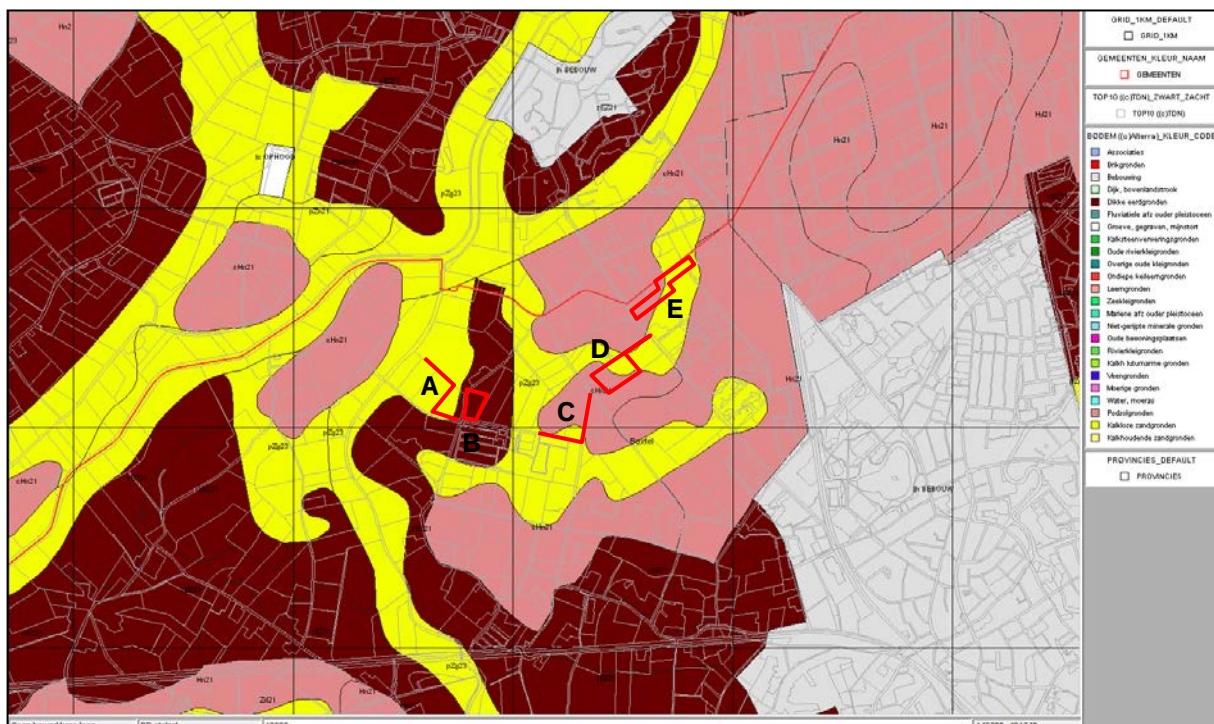

**Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ
Sparrendijk / Kampina
(gem. Boxtel)**

Figuur 8. Geomorfologische kaart van het plangebied en zijn omgeving schaal 1:5.000 (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed(RCE)/ArchisII).

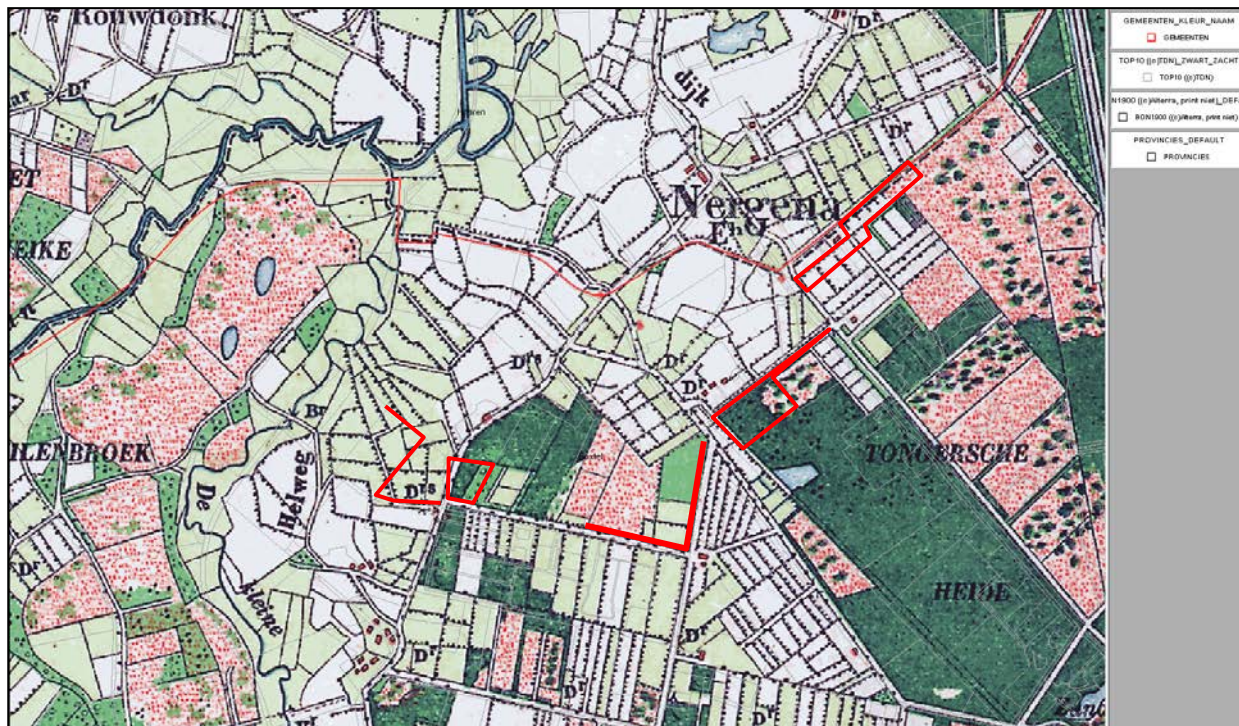

Figuur 9. Bodemkaart van het plangebied en zijn omgeving schaal 1:5.000 (bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed(RCE)/ArchisII).

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk/Kampina (gem. Boxtel)

Figuur 10. Bonnekaart van het plangebied (rood omlijnd) en zijn omgeving schaal 1:5.000
(bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed(RCE)/ArchisII).

Quickscan en Advies Archeologie Boxtel-EVZ Sparrendijk / Kampina (gem. Boxtel)

Fig. 11. Gemeentelijke beleidskaart archeologie. Gemeente Boxtel (versie 4 juni 2012).

